

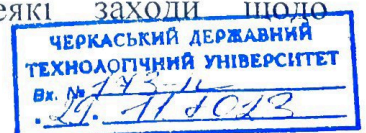
РЕЦЕНЗІЯ
кандидата економічних наук, доцента
Якушева Олександра Володимировича
на дисертацію Марченка Олександра Юрійовича
«ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ІТ-СФЕРИ УКРАЇНИ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка

***Актуальність обраної теми дослідження та зв'язок дисертації
з науковими програмами, планами, темами***

ІТ-сфера виступає одним із найбільш динамічних секторів економіки розвинених країн світу і Україна також активно розвивається у цьому напрямі. Останніми роками в Україні спостерігається позитивна динаміка вкладу ІТ-сектору в розмір ВВП, сектор забезпечує значні обсяги експорту послуг та створює тисячі нових робочих місць. Цей розвиток являється закономірним, оскільки ІТ-сфера є основою для формування цифрової економіки, яка є ключовою тенденцією сучасного розвитку. Цифрова економіка характеризується широким використанням інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя, що сприяє підвищенню ефективності виробництва, набуттю нових можливостей для бізнесу та споживачів, а також створенню нових робочих місць кращої якості.

У контексті України розвиток ІТ-сфери має особливе значення, оскільки може сприяти стійкому економічному зростанню та потужному соціальному розвитку країни. ІТ-сектор є високотехнологічним і наукомістким, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. Крім того, ІТ-сектор є відносно стійким до економічних криз, оскільки його діяльність не залежить від конкретних галузей економіки, що і було останніми роками доведено випробовуванням на міцність галузі пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Для подальшого розвитку ІТ-сфери в Україні необхідно створити сприятливі умови для її функціонування. Це передбачає, зокрема, розвиток інфраструктури, підвищення кваліфікації ІТ-фахівців, створення стимулів для інвестицій у ІТ-сектор. Дійсно, необхідно забезпечити доступ до високошвидкісного Інтернету в усіх регіонах України, а також створити нові технопарки та інноваційні центри. Існує нагальна потреба у докорінній модернізації системи підготовки та перепідготовки ІТ-фахівців, яка відповідала б потребам сучасної економіки. Нагальним завданням також виступає запровадження податкових пільг та інших стимулів для спрямування інвестиційних потоків з різних джерел у розвиток ІТ-сектору, створення сприятливого інвестиційного клімату для ІТ-компаній. Реалізація цих заходів дозволила б Україні в повоєнний період стати одним із лідерів у розвитку ІТ-сфери в Європі.

Звичайно, в Україні вже реалізуються деякі заходи щодо

стимулювання розвитку ІТ-сфери. Зокрема, в 2020 р. відбувся старт проєкту Дія.City, що представляє собою можливість надання спеціального правового режиму функціонування для ІТ-компаній. Дія.City передбачає низку пільг для ІТ-компаній-резидентів, таких як знижені норми податків на прибуток та на доходи фізичних осіб, спрощена система оподаткування тощо. В Україні також діє і ряд державних програм підтримки ІТ-сфери, проте вони мають несистемний характер і тому отримати очікуваний ефект поки що не вдалося. Отже, для того, щоб досягти значного позитивного впливу на економіку країни в цілому, має бути сформованою ефективна економічна політика регулювання розвитку ІТ-сфери України, чому і присвячено тему дослідження Марченка О.Ю.

Підтвердженням актуальності теми дослідження також являється те, що дисертаційну роботу підготовлено відповідно до плану науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету в рамках науково-дослідної теми: «Теорія і практика сталого розвитку: держава, бізнес, громада» (державний реєстраційний номер 0120U104957, 2020-2023 рр.).

Структура роботи, оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 177 сторінках друкованого тексту. Матеріали дисертації містять 13 таблиць і 32 рисунки, з них 7 займають всю сторінку. Список використаних джерел із 310 найменувань уміщено на 32 сторінках, 9 додатків – на 52 сторінках.

Перший розділ роботи присвячено уточненню теоретико-методичних основ реалізації економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери. З цією метою деталізовано теоретичні основи реалізації економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери, обґрунтовано систему принципів формування економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери, деталізовано передумови активізації та стимулювання розвитку ІТ-сфери.

Другий розділ роботи присвячено діагностиці перспектив розвитку ІТ-сфери в Україні як ключової умови відновлення економіки країни. З цією метою проведено діагностику наявного стану та здійснено оцінювання реальності перспектив зростання ІТ-сфери в Україні, проаналізовано ступінь достатності кадрового потенціалу для забезпечення розвитку ІТ-сфери в Україні, надано характеристику ступеня достатності нормативно-правового забезпечення функціонування ІТ-сфери в Україні.

Третій розділ роботи присвячено обґрунтуванню організаційно-економічних інструментів побудови економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери України. З цією метою сформульовано та обґрунтовано ключові напрями формування економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери України, деталізовано інструменти економічної політики щодо кадрового забезпечення розвитку ІТ-сфери в Україні, запропоновано

концептуальні засади формування економічної політики регулювання ІТ-сфери України.

Наукове дослідження оформлене відповідно до встановлених вимог та містить усі необхідні структурні компоненти. Дисертація має логічну структуру, текст викладено послідовно, розділи за обсягом є збалансованими. Дисертація є завершеною працею, виконаною автором самостійно відповідно до наявних вимог.

Наукова новизна одержаних результатів

В дисертації повністю розкрито мету, так як обґрунтовано теоретичні засади та інструменти економічної політики регулювання діяльності ІТ-компаній та розроблено практичні рекомендації щодо забезпечення стабільних тенденцій розвитку ІТ-сфери в країні. Найбільш цінними науковими результатами дисертації слід назвати такі:

удосконалено поняття «економічна політика регулювання розвитку ІТ-сфери країни», що розглядається як дієва стратегія регульованого впливу держави на фактичні та перспективні тенденції розвитку ІТ-галузі через використання системи різнорідних інструментів впливу на діяльність суб'єктів ІТ-бізнесу, таких як спрощення процедур реєстрації бізнесу, податкові канікули та пільги, механізми повернення витрат, програми фінансової підтримки тощо;

удосконалено методичний підхід до діагностики наявного стану та перспектив розвитку ІТ-сфери країни, який реалізується у поетапному оцінюванні ступеня опанування та використання підприємствами та організаціями різних складових цифровізації у виробничо-господарських процесах, таких як електронна торгівля, аналіз й торгівельні операції з «великими даними», 3D-друк, функціональні можливості вебсайту, хмарні обчислення, робототехніка;

удосконалено підхід до конкретизації ключових напрямів побудови економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери країни, в основу якого покладено реалізацію п'яти пріоритетних складових цифровізації суспільства, таких як інформаційне суспільство, електронне самоврядування, інформаційний простір, інформаційна безпека та ІТ-бізнес;

удосконалено інструментарій економічної політики щодо кадрового забезпечення розвитку ІТ-сфери країни, в основі якого лежать два підходи до насичення ринку праці високо компетентними та мотивованими ІТ-фахівцями – екстенсивний, тобто забезпечення якості формальної, неформальної та інформальної освіти та інтенсивний, який концентрується на підвищенні бренду роботодавця та залученні ІТ-талантів;

набула подальшого розвитку систематизація принципів формування економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери країни, які складаються з загальних (наукового підходу, справедливості та комплексності) та спеціальних (пріоритетності, стратегічної орієнтації,

адаптивності, синергетичності, інклюзивності та євроінтеграції) принципів;

набуло подальшого розвитку обґрунтування організаційно-сценарних передумов розвитку ІТ-сфери країни, що було реалізовано завдяки деталізації за критеріями головної ідеї, реалізації та базових інструментів закономірностей зміни форм розвитку економіки країни завдяки нагромадженню на її території людському капіталу, обсягам знань та рівню розвитку ІТ-сфери, а саме інформаційної економіки, економіки знань, SMART-економіки та програмованої економіки;

набуло подальшого розвитку комплексне оцінювання достатності кадрового потенціалу для забезпечення розвитку ІТ-сфери країни, в основу якого покладено процедуру поетапного кількісного співставлення попиту та пропозиції ІТ-фахівців на ринку праці, враховуючи при цьому рівень оплати праці в галузі та потенціальні можливості закладів освіти країни здійснити підготовку достатнього числа компетентних ІТ-фахівців;

набули подальшого розвитку концептуальні основи формування детермінантів економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери країни, що було здійснено завдяки виокремленню та обґрунтуванню інструментів реалізації таких видів економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери країни, як соціальної, інвестиційної, інноваційної та податкової.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретична цінність результатів дослідження полягає у поглибленні теоретико-методичних засад реалізації інструментів економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери в країні. Практична цінність роботи полягає у розробці науково-практичних рекомендацій щодо реалізації інструментів економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери в країні. Запропоновані в дисертації рекомендації набули також практичної значущості для цілого ряду організацій, що підтверджуються відповідними довідками:

методичний підхід до комплексного оцінювання достатності кадрового потенціалу регіону та країни для забезпечення збалансованого розвитку ІТ-сфери було використано Управлінням освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації в процесі підготовки проєкту Стратегічного плану розвитку регіональної системи професійної (професійно-технічної) освіти Черкаської області на 2021-2027 рр. (довідка №19154/02/11-01-31 від 22.08.2023 р.);

методичний підхід щодо комплексного оцінювання ступеня розвитку ІТ-сфери на регіональному та національному рівнях, який ґрунтується на встановленні інтенсивності застосування інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій суб'єктами господарювання та обґрунтуванню рекомендації щодо її посилення, було використано Департаментом регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації при

обґрунтуванні Плану реалізації Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2023 рр. у межах підрозділу 2.3 «Програма С.2: SMART-спеціалізація регіону: Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій» (довідка №743/04-02-12 від 24.08.2023 р.);

ключові принципи реалізації економічної політики щодо регулювання розвитку ІТ-сфери країни, а саме принципи наукового підходу, справедливості, комплексності, пріоритетності, стратегічної орієнтації, адаптивності, синергетичності, інклюзивності та євроінтеграції, використано в якості орієнтиру в роботі Департаменту «Центр надання адміністративних послуг» Черкаської міської ради (довідка №01-07/193 від 25.08.2023 р.);

теоретико-методичні й прикладні результати щодо обґрунтування інструментарію економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери на рівні регіону було використано Черкаським обласним центром зайнятості під час реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції, соціального захисту від безробіття в Черкаському регіоні (довідка №12-08/2168 від 21.08.2023 р.);

інтерпретацію змісту принципу інклюзивності процесу реалізації економічної політики регулювання розвитку ІТ-сфери використано Управлінням соціальної допомоги та компенсаційних виплат Департаменту соціальної політики Черкаської міської ради в межах організації допомоги особам з інвалідністю як інструмента комплексної реабілітації осіб з інвалідністю (довідка №6705/28-1/01-9 від 21.08.2023 р.).

Окремі результати дослідження використовуються також як методичне підґрунтя у навчальному процесі Черкаського державного технологічного університету (довідка № 566/04-15.01 від 23.08.2023 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Наукові результати дисертації опубліковано в 13 наукових працях загальним обсягом 7,05 д.а., з яких особисто здобувачу належать 5,83 д.а. У тому числі одна стаття опублікована у закордонному виданні, проіндексованому у наукометричній базі Scopus, п'ять статей – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, сім публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

За змістом та кількісними вимогами наукові публікації дисертанта відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Проведений аналіз представлених дисертантом матеріалів (дисертаційна робота та друковані варіанти тринадцяти опублікованих наукових праць) дозволив зробити висновок про відсутність фактів порушення ним академічної доброчесності. У випадках використання ідей та результатів досліджень інших авторів, користування статистичними й аналітичними матеріалами, в роботі надано посилання на відповідні джерела, що представлені у списку використаних джерел. Для кожної опублікованої у співавторстві праці в роботі конкретизовано особистий внесок автора.

Зауваження та недоліки дисертації щодо її оформлення і змісту

Все перелічене дозволяє зробити висновок про позитивну оцінку дисертаційної роботи. Разом із тим, необхідно відмітити положення, які носять дискусійний характер.

1. При обґрунтуванні послідовності зміни форм розвитку економіки країни, в основі якої лежать інформація, знання та ІТ (рис. 1.5), автор закінчує прогностичний період програмованою економікою. Доцільно було б окреслити ті напрями і вектори руху, які будуть орієнтирами у подальшому розвитку світової економіки в контексті четвертої промислової революції.

2. При здійсненні візуалізації складових структуризації інформації на рівні підприємства (рис. 1.7) доцільно було б додатково врахувати структуру функціонування діджитал-менеджменту на підприємстві, що значно розширило б межі дослідження.

3. У підрозділі 2.1, під час аналізу наявного стану та встановлення перспектив розвитку ІТ-сфери в Україні, автор здебільшого використовує в якості фактологічної бази дослідження статистичні дані за три роки (2018-2020 рр.). Проте, враховуючи той факт, що операції з електронною комерцією та іншими інструментами ІТ-сфери в Україні здійснювалися за більший проміжок часу, в роботі доцільно було б розширити часовий діапазон аналізу до 5-10 років, що дозволило б отримати більш об'єктивну картину розвитку галузі, а, отже, дало змогу робити більш ґрунтовні висновки.

4. Під час оцінювання ступеня достатності кадрового потенціалу для забезпечення розвитку ІТ-сфери в Україні (підрозділ 2.2) доцільно було б врахувати ті загрози, які несе в собі для стратегічного розвитку української ІТ-сфери явище «витоку розуму», яке суттєвим чином активізувалося в період пандемії COVID-2019 та повномасштабного військового вторгнення РФ. І надалі, в підрозділі 3.2 доцільно було б обґрунтувати заходи, які б були спрямованими на подолання негативного впливу означеного явища на тенденції розвитку ІТ-сфери України в повоєнний період.

5. Враховуючи той факт, що розвиток ІТ-сфери в розвинених країнах

Європи та світу набув більш потужних тенденцій та досяг значно більших результатів, ніж в Україні, в роботі доцільно було б навести детальні приклади найбільш успішного закордонного досвіду в цій сфері та визначити ті аспекти, які були б корисними для запозичення в діяльності українських ІТ-компаній. Зокрема доцільно було б в роботі надати відповіді на питання: які фактори сприяли розвитку ІТ-сфери в розвинених країнах?; які конкретні заходи були реалізованими для підтримки розвитку ІТ-сфери в країні?; які результати були досягнутими за результатами підтримки? Такий підхід дозволив би підвищити рівень інформативності роботи та практичної корисності запропонованих в ній рекомендацій.

Перераховані дискусійні положення та зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації вимогам, які висуваються до наукового ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота «Економічна політика регулювання розвитку ІТ-сфери України» написана на актуальну тему, є завершеною науковою працею, має достатньо ґрунтовну наукову новизну та практичне значення. Тематика дослідження та використаний в роботі інструментарій відповідають спеціальності 051 – Економіка. За змістом, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (№40 від 12 січня 2017 р., зі змінами) та вимогам затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (№44 від 12 січня 2022 р.), а її автор Марченко Олександр Юрійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення
Черкаського державного
технологічного університету

Олександр ЯКУШЕВ

Підпис к.е.н., доц. Якушева Олександра Володимировича засвідчую

Учений секретар

Черкаського державного
технологічного університету

Ірина МИРОНЕЦЬ